

TANKY NEMECKÉHO PÔVODU VO VÝZBROJI ČS. ARMÁDY – 1945 – 1959

PETER TURZA

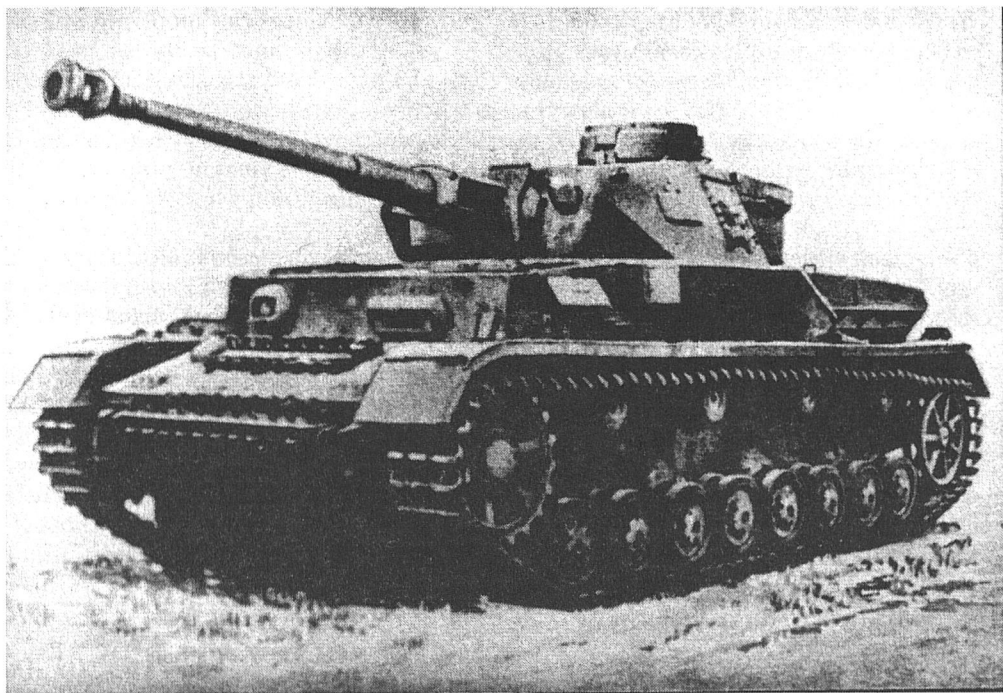
TURZA, P.: Made in Germany tanks in Czechoslovak Army armaments in 1945 – 1959. *Vojenská história* 2. 2, 1998, pp 98 – 102, Bratislava

This article represents a contribution to the historical analysis of the Czechoslovak Army's Weapons material and technological development after the World War 2. It deals with the issue of German trophy tanks Pz – IV Tiger and Pz – Panther temporary utilization within its tank forces armaments. The article is based on the original archival material. Czechoslovak Army acquired the German trophy equipment placed in Milovice, tank material depots and the assembly halls for the former German Army tank production in Košťany by Teplice. In the article there is mentioned the tank material depot Milovice establishment by the 1st Automobile Arms Factory in Přelouč. The author also gives attention to the acquired equipment technical conditions and its repair periods which were handled by ČKD Sokolovo, Praha Libeň, Škodové závody in Plzeň.

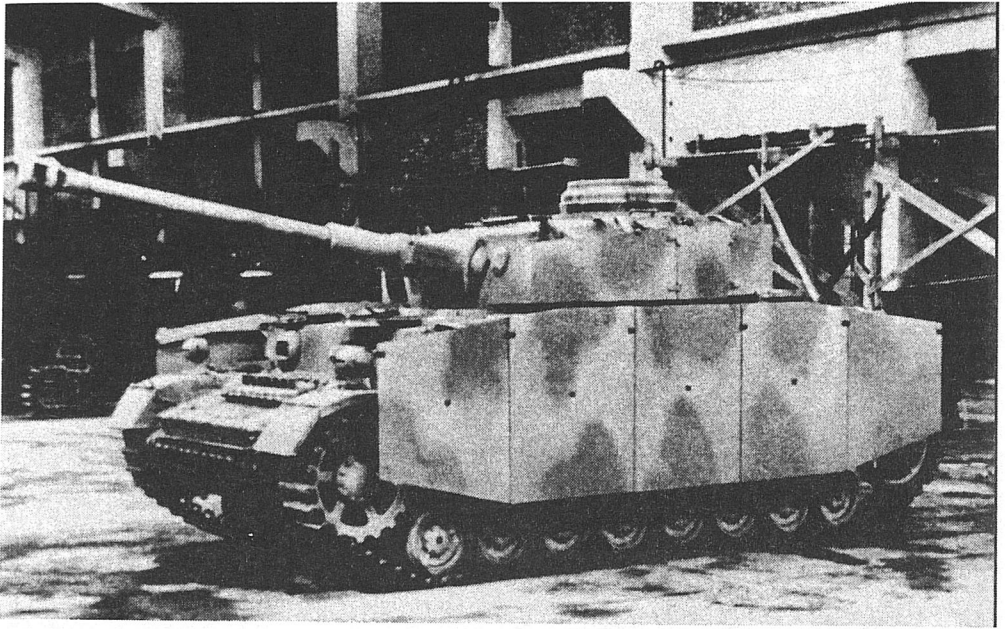
Military History. Czechoslovakia. German tank equipment in the Czechoslovak Army armaments after the World War 2.

Budovanie tankového vojska v rámci československej armády v prvých povojnových rokoch sledovalo dva základné ciele. Prvým bola organizačná výstavba a druhým jej naplnenie potrebným materiálom, predovšetkým obrnenými vozidlami.

Koncom roka 1945 malo mať tankové vojsko vo výzbroji cca 630 bojových tankov. V skutočnosti však disponovalo len polovicou predpísaného stavu. Doplniť chýbajúce tanky v da-

Tank Pz-IV model G

*Tank Pz-IV model H. V rámci tankového vojska sa tieto vozidlá používali bez pridavných pancierových štítov na bo-
koch korby.*

ných podmienkach predstavovalo zložitý proces. Velenie tankového vojska síce rávalo s do-
dávkami tankového materiálu zo vtedajšieho Sovietskeho zväzu a z Veľkej Británie, ale ani
tie problém okamžite neriešili. Preto sa velenie armády rozhodlo v rámci reparácií požadovať
od Nemecka výzbroj pre dve tankové brigády a jeden prápor ťažkých tankov. To spolu pred-
stavovalo 165 stredných tankov Pz-IV Tiger a 50 tankov Pz-V Panther. Spojenecká komisia
sa však k požadovanému materiálu nevyjadřila. Z toho dôvodu MNO odovzdalo zástupcom
Sovietskej armády žiadosť o uvoľnenie uloženej nemeckej trofejnej techniky v Michalovciach
pre potreby česko-slovenskej armády. Na základe kladného vybavenia žiadosti čs. armáda zís-
kala niekoľko desiatok relatívne nepoškodených obrnených vozidiel rôznych typov. Okrem to-
ho bola pri VII. odbore MNO vytvorená materiálna skupina, ktorá spolu s technickými zá-
stupcami veliteľa tankového vojska vykonávala od roku 1946 zber trofejnej nemeckej techniky
na území vtedajšej republiky. Súčasne skupina zabezpečila všetky veľké sklady tankového ma-
teriálu a montážne haly pre výrobu tankov bývalej nemeckej armády v Košťanoch u Teplíc vo
firme Raupach vo Varnsdorfe a vo firme Jordán v Děčine. Na ukladanie takto získaného tan-
kového materiálu bola pri 1. Automobilovej zbrojovke v Přelouči zriadená odbočka – Sklad
tankového materiálu Milovice.

Tu sa koncom leta 1947 podarilo sústrediť 102 tankov Pz-IV a 65 tankov Pz-V Panther. Z to-
ho bolo opravitel'ných 80 kusov Pz-IV a 40 kusov Pz-V Panther. Ako prvé sa začali opravo-
vať tanky Pz-IV. Predpokladaná oprava minimálne 60 ks vozidiel sa mala realizovať v 1. AZ
Přelouč. Velenie základne však upozornilo VII. odbor MNO na skutočnosť, že vykonáva op-
ravy samohybných diel na podvozkoch Pz-III, čím sú maximálne využité opravárenské kap-
acity jej tankového oddelenia. Preto MNO zadalo opravy tankov Pz-IV firme ČKD – závod Li-
beň. Výrobná kapacita bola zabezpečená pre opravu 10 tankov mesačne a mala sa začať
v druhej polovici roka 1947. Začiatok opráv sa však oddialil, pretože sa firme nepodarilo
opraviť včas leteckými náletmi poškodené prevádzkové haly, i preto, že vozidlá do opravy
nemohli byť prisunuté skôr, než sa všetky zložky hlavného štábu dohodli o zbere bojových
vozidiel z terénu.

Tank Pz-V G Panther s noktovizorom na nočné videnie. Noktovizor sa na vozidlách Panther v našich podmienkach nepoužíval.

Aj napriek tomu sa v auguste 1947 dostalo do opravy prvých 10 tankov. Aby sa zabezpečil čo najrýchlejší priebeh opráv, materiálna skupina Veliteľstva tankového vojska zaistila v 1. AZ Přelouč a v bývalej opravovni nemeckej armády Raupach Varnsdorf kompletne súpravy dielenských výkresov, kusovníkov a dielenských prípravkov. Okrem toho z rozhodnutia veliteľa tankového vojska 1. AZ Přelouč dodala závodu v Libni jeden opravený tank Pz-IV s kanónom KwK 40L/43.

Vďaka týmto opatreniam bolo možné začiatkom marca 1948 dodať do výzbroje všetkých desať opravených tankov. V mesiacoch marec – apríl sa zo skladu tankového materiálu v Michalovciach dostalo do opravy spolu osem tankov, z ktorých štyri boli hotové už koncom júna 1948.

Na základe nariadenia veliteľa tankového vojska tieto tanky za účasti odborníkov z Vojenského technického ústavu (VTÚ) prešli v mesiacoch september až november rôznymi skúškami vrátane jazdno-technických. Podvozková i motorická časť tankov vyhovela požiadavkám, ktoré na ne kládlo VTV. Vážnou slabinou vozidiel bolo ich riadenie. Preto špecialisti z VTÚ navrhovali ako jednu z možných alternatív namontovať do tankov už osvedčené riadenie systému ČKD. Týmto riešením by vzrástla nielen sama hodnota, ale i technická životnosť tankov. Navrhované opatrenie bolo zamietnuté s odôvodnením, že by sa iba zbytočne zvýšili finančné náklady na opravy, pretože i napriek hodnotnému 75 mm kanónu, vzhlľadom na ostatné vlastnosti (pancierovanie, konštrukcia korby a veže, motor) tvorili tanky tohto typu len dočasné provizorium.

Ďalšie tanky Pz-IV sa v súlade s harmonogramom generálnych opráv začali do Libne prepravovať z Milovic koncom mája 1948. Od júla do decembra 1948 prešlo generálnou opravou 24 tankov. Tie v dňoch 18. – 21. 12. 1948 komisionálne prevzali zástupcovia technického odboru a zástupcovia tankového vojska. V rámci odovzdávania sa vyskytli menšie technické

chyby, najmä pri presune tankov z Prahy do VVT Jince a pri zastreľovaní tankových zbraní na strelnici v Bolevici. Firma ČKD závod Libeň však tieto chyby do 28. 12. 1948 odstránila. Rýchlosť a kvalita opráv spôsobili, že preberacia komisia odstúpila od plánovaných doplňujúcich skúšok. O niekoľko dní na to začali prebiehať generálne opravy ďalších 44 tankov, z ktorých posledný bol hotový 20. 12. 1949. Ku dňu 31. 12. 1949 malo teda tankové vojsko vo výzbroji spolu 82 tankov Pz-IV, z toho 21 modelu G, 43 modelu H a 18 modelu J. Všetky vozidlá bez ohľadu na model dostali typové označenie „stredný tank T-40/75“. Organizačne sa rávalo s tým, že T-40/75 by boli začlenené do jednotiek tankov priamej podpory. V skutočnosti tanky na jar 1949 tvorili výzbroj IV. práporu 23. tankovej brigády a od decembra 1949 predstavovalo 80 kusov T-40/75 výzbroj 1. tankového pluku. Dva tanky dostal skúšobný oddiel tankového vojska, ktorý tvoril súčasť tankového učilišťa v Dědiciach.

V prvej polovici 50. rokov sa tanky T-40/75 postupne ako prichádzali do výzbroje tanky T-34/85, sťahovali do skladov nedotknuteľných zásob v posádkach Olomouc, Vyškov na Morave, Martin a Kežmarok. Tu vydržali až do roku 1959, kedy ich v počte 70 vozidiel vyradili z výzbroje armády.

Dalším trofejným tankom prijatým do výzbroje tankového vojska bol už spomenutý typ Pz-V Panther. Druhý odbor MNO rátať s generálnou opravou 40 bojových tankov tohto typu. Príprava a sám nábeh generálnych opráv i napriek dostatku náhradných súčiastok bol však komplikovanejší ako typu Pz-IV. Dôvodom bola väčšia technická zložitosť tanku. To zdôraznilo vo svojej správe nielen tankové oddelenie 1. AZ Přelouč, ktoré koncom roka 1947 generálne rekonštruovalo vozidlo pre potreby tankového učilišťa, ale aj technická kancelária Škodových závodov v Plzni, ktorá v lete 1948 riadila generálnu opravu štyroch podvozkov Panther. Vzhľadom na to MNO spočiatku uvažovalo poveriť vykonávaním generálnych opráv vlastné opravárenské zariadenia, prípadne plzenskú Škodovku. Pôvodný zámer bol však s prihliadnutím na kapacitné možnosti a vyťaženosť opravárenských zariadení prehodnotený a koncom roka 1948 rozhodlo MNO zadať generálne opravy tankov Pz-V na základe odporúčania zbrojovne technického úradu firmám ČKD závod Sokolovo Praha Libeň a Škodovým závodom v Plzni. Obidve firmy mali bohaté skúsenosti s opravami trofejnej techniky, a tak podľa názoru MNO spĺňali predpoklady na úspešné zvládnutie úlohy.

Aby bola špecifikovaná hranica opráv medzi firmami, zvolalo MNO na 12. 1. 1949 do závodu Sokolovo v Prahe Libni poradu, na ktorej bolo dohodnuté, že firma ČKD závod Sokolovo bude vykonávať generálne opravy tankov Pz-V mimo výzbroje, ktorej opravy zabezpečia Škodove závody, vrátane úplných delových vyvažovačov. Okrem toho sa na porade stanovil spôsob zabezpečenia opráv, prísun tankov do opravy a ich odovzdávanie vojenskej správe. Súčasne bolo vzhľadom na počet opravovaných tankov dohodnuté s firmou ČKD, že tá opraví v druhej polovici roka 1949 30 tankov a roku 1950 zostávajúcich 10 tankov.

O osem dní neskôr, 20. 1. 1949, bolo na základe požiadaviek 1. oddelenia hlavného štábu a štábu veliteľstva tankového vojska rozhodnuté, že firma ČKD opraví všetky tanky Pz-V Panther ešte v roku 1949. K tomu sa Škodove závody zaviazali do konca roka opraviť spolu 39 tankových kanónov a potrebnú guľometnú výzbroj. V nadväznosti na závery porady z 12. 1. 1949 vykonali v mesiacoch február až marec 1949 technici tankového vojska s určenými zástupcami firmami ČKD a Škodá výber vhodných tankov Pz-V Panther pre generálne opravy v sklade tankového materiálu v Miloviciach. Z uskladnených Pantherov sa vybralo 39 vozidiel modelu G, ku ktorým začiatkom apríla 1949 pribudlo na základe rozhodnutia veliteľa tankového vojska ešte ďalších päť. Všetky boli v letných mesiacoch 1949 prepravené železničnými transportmi do závodu v Prahe Libni. Tu do polovice novembra vykonali pracovníci vyčlenenej časti tankového oddelenia demontáž a rôzne druhy opravárenských prác na 22 tankoch. Z nich koncom roka 1949 odovzdala firma ČKD zástupcom preberacej komisie tankového vojska po úspešných streleckých a jazdno-technických skúškach prvých päť Pantherov. Ďalších 17 vozidiel sa nachádzalo na rôznom stupni rozpracovanosti. Skúsenosti s ich oprava-

vami v mesiacoch jún – november ukázali, že splniť plán generálnych opráv tak, ako ho stanovilo 1. oddelenie hlavného štábu v súčinnosti s veliteľstvom tankového vojska, vzhľadom na vysokú prácnosť i vyťaženosť firmy inými opravami, je nereálny.

Z týchto dôvodov stanovil technický odbor hlavného štábu dokončiť v roku 1950 generálnu opravu už rozpracovaných tankov a ďalších 22 tankov opraviť v rokoch 1951 – 1952. Plánovaný nábeh výroby tankov T-34/85 v roku 1952 však znamenal, že veliteľstvo tankového a mechanizovaného vojska upustilo od opravy ďalších 12 tankov.

Začiatkom roka 1952 sa vo výzbroji armády nachádzalo spolu 32 bojových tankov Pz-V Panther. V polovici 50. rokov sa väčšina z nich po demontáži veže začala používať ako náhrada za vyslobodzovacie vozidlá anglického, amerického i nemeckého pôvodu. Definitívne ich vyradili z výzbroje v roku 1959.

TAKTICKO-TECHNICKÉ ÚDAJE TANKOV PZ-IV A PZ-V

	Pz-IV	G Pz-IV	H Pz-V G
Typ tanku	stredný	stredný	ťažký
Celková hmotnosť	23,5 t	25,9 t	44,8 t
Posádka	5 osôb	5 osôb	5 osôb
Rozmery			
– celková dĺžka s kanónom	6,63 m	7,15 m	9,09 m
– šírka	2,8 m	2,8 m	3,27 m
– výška	2,68 m	2,68 m	2,95 m
Rýchlosť			
– maximálna	42 km/h	42 km/h	55 km/h
– v teréne	30 km/h	30 km/h	30 km/h
Schopnosť			
– maximálne stúpanie	30°	30°	30°
– výška steny	600 – 700 mm	600 – 700 mm	600 – 700 mm
– šírka priekopy	2 200 mm	2 200 mm	2 200 mm
– hĺbka brodenia	1 000 mm	1 000 mm	1 000 mm
Výzbroj			
– kaliber kanóna	75 mm	75 mm	75 mm
– typ kanóna	KwKaaaL/43	KwKL/48	KwKL/70
– guľomet: typ a počet	2xMG-34	2xMG-34	2xMG-34

Použitá archívne pramene: MNO – II. odbor z roku 1947 – 1950
MNO – VTV z rokov 1945 – 1948
MNO – VTÚ z rokov 1948 – 1950
MNO – Ústredná zbrojnica z roku 1949
MNO – VTMV z roku 1951 – 1952
MNO – TS z roku 1956
MNO – TTS z rokov 1958 – 1959